

۲۱۱۲۱۱
۱۱۱۱۱۱
۱۱۱۱۱۱

جامه‌شناسی خانواده

با تأکید بر نقش، ساختار و
کارکرد خانواده در دوران معاصر

دکتر شهلا اعزازی

انتشارات روشنگران و مطالعات زنان

سرشمه
زبان و نام پدیدآور
اعزازی، شهلا
جامعه‌شناسی خانواده؛ با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در
عصران معاصر/تألیف شهلا اعزازی.
مشخصات نشر
تهران: روشنگران و مطالعات زنان
مشخصات ناشر
ص. ۲۳۱، جدول، نمودار.
موضوع
خانواده، خویشاوندی، زناشویی
موضوع
تابنامه، (۲۱۵) - ۲۲۸
رده‌بندی کنگره
ج ۶، ص ۷۳۷، HQ
رده‌بندی دیوبی
۱۰۸۵
شماره کتابشناسی ملی
۹۱۷۰ - ۱۷۰

جامعه‌شناسی خانواده

نویسنده دکتر شهلا اعزازی
نوبت چاپ و تاریخ: هشتم ۱۳۹۴
تیراژ: ۲۰۰۰ جلد
چاپ و صحافی: ایماژ
قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

انتشارات روشنگران و مطالعات زنان تلفاکس: ۸۸۷۲۳۹۳۹ - ۸۸۷۲۲۶۶۵ - ۰۲۱ ۸۷۱۶۳۹۱
آدرس: تهران، خیابان سید جمال‌الدین اسدآبادی، میدان فرهنگ، خیابان سی‌مهر، پخش
خیابان آماج، پلاک ۲۱، طبقه همکف واحد ۳ صندوق پستی: ۱۵۸۱۷-۰۵۸۱۷
پست الکترونیک: roshangaran68@gmail.com

مراکز پخش و فروش: ۱- شبکه پستی و سایت تلفن: ۸۸۷۱۶۳۹۱ - roshangarn-pub.ir
۲- پخش ققنوس: تلفن ۴۳ الی ۶۶۴۰۸۶۴۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۵۱۲-۶۲-x

978-964-5512-62-x

ساختار و روابط اجتماعی در انواع خانواده‌های دوران گذشته

- ۲۵-۳۷ ۱ - خانواده گسترده و ویژگیهای آن
۳۸-۴۱ ۲ - خانواده صنایع خانگی، شروع دگرگونی در روابط خانوادگی
۴۱-۴۳ ۳ - خانواده کارگری و تفاوت آن با خانواده صنایع خانگی
۴۳-۴۷ ۴ - خانواده بورژوازی - الگوی خانواده هسته‌ای
۴۷-۵۹ ۵ - خانواده ایران، در دوران گذشته

ساختار و روابط در خانواده هسته‌ای

- ۶۱-۹۲ ۱ - نظریه‌های جامعه‌شناسی
۹۲-۹۶ ۲ - گستردگی و بخش خانواده - تنوع‌های در دوران معاصر
۹۶-۱۰۴ ۳ - همسرگزینی «آزاد» در خانواده هسته‌ای
۱۰۵-۱۱۷ ۴ - مراحل عمر خانواده

نقشهای خانوادگی

- ۱۱۹-۱۲۶ ۱ - نظریه‌های جامعه‌شناسی در مورد نقشهای خانوادگی
۱۲۶-۱۳۲ ۲ - تغییر نقش مردان در خانواده
۱۳۲-۱۳۷ ۳ - تغییر نقش کودکان در خانواده
۱۳۷-۱۶۸ ۴ - تغییر نقش زنان در خانواده

کارکرد اجتماعی کردن خانواده هسته‌ای

- ۱۶۹-۱۷۹ ۱ - نظریه‌های جامعه‌شناسان در مورد اجتماعی کردن
۱۷۹-۱۸۷ ۲ - اجتماعی کردن کودکان و تفاوت‌های قشری
۱۸۷-۱۹۴ ۳ - جامعه‌پذیری نقش جنسیتی
۱۹۴-۱۹۷ ۴ - تفاوت‌های جنسیتی در ایران

پدیده خشونت خانوادگی

- ۱۹۹-۲۰۴ ۱ - خشونت در خانواده
۲۰۴-۲۰۷ ۲ - خشونت نسبت به کودکان
۲۰۷-۲۰۹ ۳ - خشونت نسبت به زنان
۲۰۹-۲۱۴ ۴ - نتایج فردی و اجتماعی اعمال خشونت در خانواده
۲۱۵-۲۲۸ منابع و مأخذ

پیشگفتار

در این نگرشی مثبت نسبت به خانواده وجود دارد، آن را بهترین مکان برای زندگی افراد می‌دانند و تدابیری در جهت پایداری و تداوم آن می‌اندیشند. این نگرش مثبت امری عمومی و مطلوب است. اما اطلاعات در مورد واقعیات زندگی خانوادگی بسیار ناچیز است. این کمبود زمانی که سعی در ارائه آرائی در جهت حفظ و پایداری خانواده می‌شود، بیشتر به چشم می‌خورد. رسانه‌ها، بخصوص تلویزیون در تلاشهای خود برای حفظ خانواده، الگوهایی را ارائه می‌دهند که هرچند زمانی مطلوب و مفید بودند، اما با توجه به ویژگیهای اجتماعی کنونی قابل اجرا نیستند و در نتیجه از قصد اصلی یعنی بهبود روابط خانوادگی دور می‌شوند. همین امر در مورد الگوهای خانوادگی ارائه شده در کتابها، درسی مدارس نیز صادق است.

خانواده در طول تاریخ با دگرگونیهایی به شکل امروزه خود رسیده است و ثابت شده که این دگرگونیها تحت تأثیر دگرگونی شرایط اجتماعی بوده است. پس اگر خانواده فعلی ما تحت تأثیر تغییرات اجتماعی تغییر شکل داده، چگونه می‌توان الگوهای دوران گذشته را برای بهبود شرایط زندگی خانواده امروزی ارائه داد. حتی اگر این الگو در زمان خود - در تحت شرایط اجتماعی خاص - بهترین بوده است. شناخت چگونگی دلایل تغییرات و تغییرات شکل خانواده و روابط خانوادگی ما را در ارائه الگوهای مناسب امروزی کمک می‌کند.

قصد این کتاب ارائه تأثیرات متقابل جامعه و خانواده بر روی یکدیگر و شناخت ویژگیهای خانواده کنونی است. در مقدمه کتاب نگاهی به نظریه‌های مربوط به خانواده می‌شود. و قصد این است که تفاوت میان دید جامعه‌شناسی با دید کلیه متفکران دوران قبل در مورد خانواده روشن شود. زیرا هرچند که از دوران بسیار دور، متفکران در مورد خانواده بحث کرده‌اند، اما اکثر آنها بدون توجه به علل، تنها در مورد رفتارهای مطلوب یا نامطلوب خانوادگی

بحث کرده‌اند. اما در جامعه‌شناسی خانواده شناخت علل دگرگونیها و بررسی واقعیات موجود، بدون ارزشگذاری بر روی آنها، مد نظر است. بخش اول کتاب ویژگیهای خاص خانواده گسترده، یعنی خانواده‌ای شامل سه نسل و بیشتر، که تحت اقتدار پدر زندگی می‌کنند را مورد بررسی قرار می‌دهد و روشن می‌کند که تعریف «سه نسل و بیشتر» تعریفی محدود برای خانواده گسترده است، زیرا تنها زندگی افراد با یکدیگر به وجود آورنده خانواده نبوده، بلکه باید علت زندگی افراد زیر یک سقف مشخص شود. پس از تعیین علت موجودیت، می‌توان اقتدار پدر و فرمانبرداری دیگر اعضا از او و همچنین روابط میان افراد، از همسرگزینی تا روابط زن و شوهر و والدین و فرزندان را درک کرد. گذر از خانواده گسترده به هسته‌ای ناگهانی صورت نگرفت و اشکال میانی دیگر خانواده نیز وجود داشتند. گذری نیز به ساختار و روابط این نوع خانواده‌ها می‌شود و تفاوتها و تشابهها را آنها مشخص می‌گردد.

در بخش دوم خانواده هسته‌ای، یعنی خانواده شامل زن و شوهر و فرزندان مجرد آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد، و شیوه‌های خاص آن مطرح و مراحل را که خانواده از تشکیل یعنی ازدواج یک زن و مرد تا انحلال یعنی طلاق و شوهر از آن می‌گذرد بررسی کرده و اهمیت مراحل مختلف عمر خانواده مشخص می‌شود. بخش سوم به دگرگونی در نقشهای خانوادگی می‌پردازد. افراد خانواده امروزی، زن و شوهر و فرزندان دارای حقوق و وظایفی نسبت به یکدیگر هستند که با خانواده‌های دوران قبل تفاوت دارد. در این بخش به مشخص کردن علل کاهش اقتدار مرد، افزایش توجه به کودکان و همچنین تغییر نقش زن در خانواده می‌پردازیم و بخصوص پدید آمدن انگیزه زن خانه‌دار در برابر زن متأهل - شاغل بررسی می‌شود.

بخش چهارم دربرگیرنده کارکرد اجتماعی کردن خانواده هسته‌ای است. امروزه گمان بر این است که خانواده‌ها کلیه وظایف و مسوولیتهایی را که در قبل برعهده داشتند از دست داده‌اند و وظایف جدیدی کسب کرده‌اند از جمله تربیت و آماده‌سازی کودکان جهت ورود به زندگی اجتماعی. یعنی خانواده باید کودکان خود را به تدریج با قواعد و آداب و رسوم زندگی اجتماعی آشنا کرده و او را به عنوان فردی با رفتار اجتماعی مناسب به جامعه تحویل دهد. نگاه این بخش متوجه رفتارهای متفاوت در خانواده‌های اقشار مختلف جامعه است، علاوه بر این به تفاوتهای برخورد با دختر و پسر از طرف خانواده توجه می‌شود.

آخرین بخش کتاب یکی از جدیدترین مباحث جامعه‌شناسی یعنی پدیدهٔ خشونت در خانواده است. چند سالی است که معلوم شده، حتی در خانواده‌هایی که به ظاهر روابط مطلوبی دارند نیز اعمال خشونت وجود دارد. با توضیحی در مورد مشکلات بررسی پدیدهٔ خشونت، خشونت نسبت به کودکان و زنان و همچنین تأثیر این رفتار بر روی زندگی فردی و اجتماعی بررسی می‌شود. این بخش تنها برای آشنایی مطرح می‌شود، زیرا از طرفی مبحث خشونت در جامعه‌شناسی جدید است و از طرف دیگر مباحث آن بسیار گسترده و وسیع بوده و شناخت واقعی آن از جملهٔ این صفحات خارج است.

مخاطب این کتاب الزاماً جامعه‌شناسان نیستند، اما از آنجا که از دید علم جامعه‌شناسی نوشته شده اجباراً از برخی مفاهیم جامعه‌شناسی استفاده شده است. شاید برخی از مخاطبین در درک مفاهیمی که در کتاب آمده، ساختار، نقش، جامعه‌پذیری و... مشکل داشته باشند، امید بر این است که معانی این مفاهیم در متن و در حین خواندن مشخص گردند. آخرین نکته آنکه این کتاب ارائه الگوی مناسب رفتاری و خانوادگی نیست. بلکه تنها به ارائه واقعیات می‌پردازد. پیشنهاداتی هم که مطرح شده‌اند یکی از راه‌هاست نه تنها راه حل، شاید بتوان گفت که قصد از تألیف این کتاب بیشتر ارائه حیطه‌های مختلف بررسی خانواده است، زیرا هر چند که خانواده در ایران بسیار مهم تلقی می‌شود، اما مطالعات و تحقیقات به جنبه‌های مختلف آن نگاه نکرده‌اند. از طرف دیگر نتایج اکثر بررسیها در چهارچوب آکادمیک و دانشگاهی باقی مانده است. در صورتی که برای رسیدن به اصول و الگوهای درست خانواده نه تنها باید در محدوده‌های مختلف فعالیت کرد، بلکه نتایج بررسیها - گذشته از شیوه‌های دانشگاهی - به صورتی قابل درک برای افراد عادی جامعه ارائه شود تا چه جامعه‌شناسان و چه دیگرانی که دست‌اندرکار مسائل خانواده هستند، به شناختی اصولی و علمی برسند. به همین سبب نویسنده معتقد است اگر مطالب این کتاب تنها بتواند افراد یا موسساتی را به بررسیهای همه‌جانبهٔ جدی دربارهٔ خانواده علاقه‌مند کند، به هدف خود رسیده است.